

Liberalismia vai kansandemokratiaa?

Kalevan ja Kansan Tahdon poliittinen kamppailu vuosina 1945 – 1948

Oulun yliopisto

Historiatieteet

Kandidaatintutkielma

24.5.2018

Eero Karhunen

Sisällys

Johdanto	3
1. Suomi jatkosodan jälkeen – uutena haasteena vaalit	8
1.1 Vanha liberaalipuolue ja nuori radikaalipuolue	8
1.2 Maailman ensimmäiset sotaa käyneen maan vaalit	11
1.3 Kellontarkkaa vaalityötä Oulussa – kansandemokraatit jäävät vaalien ulkopuolelle ...	14
2. SKDL:n revanssi Oulussa – uudet kuntavaalit	18
2.1 Kalevan ja edistyspuolueen ”terve keskusta” -linja	18
2.2 Kansandemokraattien revanssi	22
3. Vuoden 1948 eduskuntavaalit – kommunismi torjutaan	26
3.1 Kalevan kommunismintorjunta-kampanja	26
3.2 Kansan Tahdon itsevarmuus kostautuu	30
Loppulause	34
Lähteet	35

Johdanto

”Suomi sodan jälkeen” – vaaran vuosien konteksti

Vaaran vuodet ja suomalainen kommunismi ovat kiinnostaneet tutkijoita jo pitkään. Usein vuodet 1944 – 1948 nähdään kohtalokkaina ja Suomen kannalta kriittisinä vuosina, koska jatkosota oli loppunut Suomen kannalta tappiollisesti, sota jatkui Saksaa vastaan Lapissa ja Suomessa toimi liittoutuneiden valvontakomissio, jossa Neuvostoliitolla oli suurin sanavalta. Lisäksi kotikommunismien luoma uhka varjosti kyseisiä vuosia. Monesti nämä vuodet nähdään suomalaisten kannalta yhtenäisinä vuosina ja joskus puhutaan myös ”jälleenrakentamisen ajasta”.¹ Tämän näkemyksen mukaan suomalaiset jälleenrakensivat maansa, asuttivat Karjalan evakot, maksoivat sotakorvauksensa, kehittivät teollisuuttaan ja uusia maatiloja syntyi kovaan tahtiin. Nykyisin kuitenkin nähdään, että tämä yhtenäisyys on myytti ja tosiasiaa Suomessa oli valtavasti asioita, josta oltiin eri mieltä ja riitaisia. Tätä näkökantaa on tuonut esille esimerkiksi Antero Holmilan ja Simo Mikkosen *Suomi sodan jälkeen* -tutkimus, joka nimenomaan pyrkii selvittämään aikalaisten näkökulmasta niitä ristiriitaisuuksia, mitä Suomessa koettiin vaaran vuosien aikana.

Vaaran vuodet-termi omaksuttiin jo 1950-luvulla, kun Lauri Hyvämäki julkaisi *Vaaran vuodet 1944 – 1948* -teoksen. Kyseisen kirjan nimi jäi elämään kansan suussa tarkoittamaan ajanjaksoa jatkosodan lopusta aina liittoutuneiden valvontakomission poistumisen kautta vuoden 1948 eduskuntavaaleihin. Tosin vaaran vuosistakin ollaan kiistelty viime vuosina, koska esimerkiksi Hannu Rautkallion mielestä todellinen vaara Neuvostoliiton vallan kasvamiselle tuli vasta Kekkonen noustessa presidentiksi. Vuosina 1944 – 1948 sentään yritettiin vastustaa Neuvostoliiton käskyvaltaa ja tehdä omat sisäpoliittiset päätökset.²

Suomi oli siis erittäin herkässä ja vaikeassa asemassa. Tämän vuoksi vaaran vuosiin sisältyvät aiheet ovat edelleenkin mielenkiintoisia tutkimuskohteita. Holmilan ja Mikkosen tutkimus painottaa nimenomaan myyttisen jälleenrakentamisen ajan kumoamista ja korostaa, että Suomessa oli sisäisiä ristiriitoja ja vastakkainasetteluja.

¹ Holmila & Mikkonen 2015, 19

² Holmila & Mikkonen 2015, 15

Näiden käsitteiden pohjalle aloin valmistelemaan omaa tutkielmaani, jossa selvitetään Kansallisen edistyspuolueen ja SKDL:n aatteellista ja poliittista kamppailua. Tämän tutkimuksen painopiste on Pohjois-Suomessa ja erityisesti Oulun julkisessa keskustelussa. Huomio on edellä mainittujen puolueiden pää-äänenkannattajissa, Kalevassa ja Kansan Tahdossa. Tämän seudun lehdistötutkimusta on loppujen lopuksi melko vähän, eikä varsinkaan lehtien välistä keskustelua ole tutkittu mielestäni tarpeeksi. Tällä keskustelulla tarkoitan erityisesti käsityksiä omasta ja toisten ideologiasta, toisen osapuolen näkemistä ja oman näkökulman perustelua lukijoille. Paikallisesta näkökulmasta tällä tutkimuksella on siis paikkansa tutkimuskentällä.

Vaaran vuodet -termi antaa valmiin ja melko loogisen rajauksen tutkimukselle, sillä niissä on nähtävissä alkukohta ja loppumiskohta, josta tosin on muutamaakin eri näkökulmaa. Alkuna pidetään jatkosodan välirauhan solmimista syksyllä 1944. Näkemyksestä riippuen vaarojen vuosien päättymishetkenä pidetään joko sitä, kun neuvostojohtoinen valvontakomissio poistui Suomesta syksyllä 1947, tai viimeistään sitä, kun suomalaiset kommunistit kokivat vaalitappion kesän 1948 vaaleissa. Myöskin keväällä 1948 solmittu YYA-sopimus nähtiin Neuvostoliiton ja Suomen kireiden suhteiden lieventäjänä.³ Tässä tutkimuksessa aikarajauksen loppu on Fagerholmin vähemmistöhallituksen nimittäminen elokuussa 1948.

Aiempi tutkimus ja tutkimuskysymykset

Vaarojen vuosien ajalta tutkimusta on tehty paljon eri näkökulmista ja aiheista. Kuitenkin tämän tutkimuksen kannalta relevanttia tutkimusta on uudemmat tutkimukset vaarojen vuosista, jossa pyritään pääsemään eroon myyttisestä, yhtenäisestä sodanjälkeisestä Suomesta. Näitä teoksia ovat aiemmin mainitsemani Antero Holmilan ja Simo Mikkosen *Suomi sodan jälkeen* ja Jukka Seppisen *Vaaran vuodet?*. Lisäksi hyödyllinen yleisteos suomalaisesta kommunismista ja SKDL:stä oli Anthony Uptonin *Kommunismi Suomessa*. Uptonin tutkimus selittää suomalaista ääriivasemmistoa ja varsinkin SKDL:n perustamista, mutta nykypäivänä heikkoutena on sen vanhuus, sillä tutkimus on julkaistu vuonna 1970 SKDL:n ollessa vielä voimissaan. Osmo Jussilan, Seppo Hentilän ja Jukka Nevakiven *Suomen poliittinen historia 1809-1999*

³ Seppinen, 308-310

on hyvä lisä Suomen poliittisen kentän ja puolueiden historian ymmärtämisessä. Kansan Tahdon ja Kalevan historiikit taas avaavat alkuperäislähteiden taustoja.

Opinnäytetöistä lähimmäs aihettani pääsee Petri Karjalaisen pro gradu-tutkimus *Oululaisten sanomalehtien suhtautuminen kommunismiin jatkosodan päättymisestä vuoden 1948 eduskuntavaaleihin*. Tämä tutkimus kuitenkin perehtyy kaikkiin poliittisiin äänenkannattajiin Oulussa ja siinä on paljon kvantitatiivista tutkimusta, sillä siinä esimerkiksi lasketaan kommunismia käsittelevien juttujen määrää ja vastakkainasettelua ja kamppailua käsitellään hyvin vähän. Tämän lisäksi puolueita ei juurikaan otettu huomioon vaan tutkimus keskittyy eritoten lehtien omiin mielipiteisiin.

Vaarojen vuosien kontekstin lisäksi rajaan aihettani vuosina 1945 – 1948 suoritettuihin vaaleihin. Ensimmäinen käsittelyluku niputtaa yhteen vuoden 1945 aikana suoritettut eduskuntavaalit ja kuntavaalit. Seuraava käsittelyluku keskittyy Oulussa suoritettuihin uusintakuntavaaleihin joulukuussa 1946. Viimeinen käsittelyluku kertoo kesän 1948 eduskuntavaalien aikana käydystä vaalitaistelusta.

Päätutkimuskysymyksenä on: *”Kuinka edistyspuolueen ja SKDL:n poliittinen ja aatteellinen kamppailu näkyi Kalevan ja Kansan Tahdon keskustelussa aikavälillä 1945 – 1948?”*. Toisena, enemmänkin sekundaarisena kysymyksenä on: *”Miten muuttunut poliittinen tilanne heijastui lehtiin?”* Pyrin löytämään ensimmäiseen kysymykseen vastauksen analysoimalla ja vertailemalla Kalevan ja Kansan Tahdon keskustelua, jossa käsitellään vaaleja, toisia puolueita ja oman puolueohjelman paremmuuden perustelua. Toiseen kysymykseen vastaaminen taas vaatii keskustelun muuttumisen vertailua aikavälin sisällä. Kommunismilla taas viitataan sekä Kalevan käyttämään suorasukaiseen termiin, mutta myös SKDL:n ja Kansan Tahdon *kansandemokratiaan*.

Alkuperäislähteet ja metodit

Tässä tutkielmassa käytän alkuperäislähteinä oululaisia Kalevaa ja Kansan Tahtoa ja tarkastelen varsinkin niiden pääkirjoituksia ja alakertakirjoituksia. Otanta kattaa uutisoinnin kahdelta kuukaudelta vaalien molemmiin puolin. Oletuksena oli, että lehdet aktivoituvat vaalikeskusteluun noin kuukautta aiemmin, mikä osoittautuikin oikeaksi huomioksi. Lisäksi vaalien jälkeinen keskustelu jatkui noin kuukauden ajan vaalien jälkeen. Kuitenkin lehtien koko uutisointia ja linjaa on syytä tarkastella, koska se kertoo

sekä ajasta että tuon ajan tapahtumista. Alkuperäislähteinä poliittisesti latautuneet sanomalehdet ovat varsin hedelmäistä aineistoa, koska niissä on löydettävissä aatteellinen ja väritynyt aikalaiskuva. Aineistosta olen nostanut käsittelyyn eritoten pääkirjoitukset ja alakertakirjoitukset, koska niistä tulee ilmi parhaiten lehtien linja ja poliittiset mielipiteet. Kalevan päätoimittajan Valde Näsi, joka kirjoitti nimimerkillä Valtteri, kritisoi todella paljon kommunismia vaalitaistelujen aikana ja samalla määritteli alakertakirjoituksillaan koko lehden linjan. Kansan Tahdossa taas etusivun pääkirjoitukset kommentoivat päivän politiikkaa ja arvostelivat poliittisia vastustajia. Lisäksi päätoimittaja Niilo Nikkilä kirjoitti nimimerkillä Kärkevä, ja hänen alakertakirjoituksissaan oli paljon pakinamaista tyyliä ja poliittisten vastustajien arvostelua.

Huomionarvoinen seikka tässä tutkimuksessa on, että tutkittavat lehdet olivat alueensa suurimmat lehdet. Kaleva oli pitänyt tätä asemaa hallussaan jo pitempään ja vuonna 1948 sen levikki oli yli 26 000. Kansan Tahto nousi kuitenkin nopeasti alueen toiseksi suurimmaksi lehdeksi ja vuonna 1948 se oli noin 17 000.⁴ Tämä on omiaan kertomaan SKDL:n suuresta suosiosta Oulun ja Lapin lääneissä. Lisäksi mielenkiintoisen lisän tutkimukseeni tekee se, että Kaleva oli alueensa suurin lehti, vaikka se tuki valtakunnallisesti todella pientä edistyspuoluetta. Kaleva oli siis lunastanut paikkansa alueensa asialehtenä, eikä se ollut niinkään puolueen ohjenuorassa vaan päätoimittajansa ja omistajien.

Alkuperäislähteiden ollessa poliittisesti latautuneita ja aatteellisesti värityneitä, on syytä analysoida aineistoa lähdekritiikin pohjalta ja huomioida uutisoinnin ja kirjoittelun takana vaikuttanut ajatusmaailma. Varsinkin kommunistilehdistön retoriikka ja kielenkäyttö oli välillä erittäin kärjistettyä ja monesti niissä viljeltiin joko valheellista tietoa tai ainakin hyvin muunneltua totuutta. Onkin siis erittäin tärkeää lukea ja analysoida alkuperäisaineistoa suurella varauksella. Metodina toimii yleinen historiatieteellinen analyysi ja lähdekriittinen metodi. Lehdistö antaa näkemystä tuon ajan yhteiskuntaan, mutta niissä esitetty tieto ei ole välttämättä täyttä faktaa, eikä nykypäivänä vedenpitävää. Niihin pitää osata suhtautua varauksella, mutta tässä

⁴ Perko 1988, 80 ja 122

tutkimuksessa kivenkovalla faktatiedolla ei ole niinkään suurta merkitystä vaan suhtautumisella toisiin osapuoliin ja itseensä on suurempi merkitys. Tutkimukseni on luonteeltaan ensisijaisesti viestintähistoriaa, mutta oman osansa näkökulmaan antaa politiikan ja puolueiden historia. Viestintähistoria on määritelty mediahistorian ja kulttuurihistorian väliseksi kokonaisuudeksi, jolloin mediaa peilataan laajemmin yhteiskuntaan ja historiallisiin ajanjaksoihin.⁵ Kaleva ja Kansan Tahto peilasivat itseään koko ympäröivään yhteiskuntaan ja niiden kirjoittelu koski lähes yksinomaan yhteiskunnallisia tapahtumia.

⁵ Vuorio 2009, 11

1. Suomi jatkosodan jälkeen – uutena haasteena vaalit

Jatkosota päättyi syyskuussa 1944 Moskovan välirauhansopimukseen. Sotatila kuitenkin jatkui Lapissa saksalaisia joukkoja vastaan, jotka piti rauhansopimuksen ehtojen mukaan häätää maasta.⁶ Vaikka sotiminen jatkui pohjoisessa, Suomessa piti järjestää vaalit, jotka olivatkin ensimmäiset vaalit sitten vuoden 1939 vaalien. Kuuden vuoden erityispitkän kauden jälkeen Suomessa tahdottiin muutosta ja uusia henkilöitä eduskuntaan.⁷

Tässä luvussa pohjustan kahta seuraavaa päälukua, jotka käsittelevät Oulun uusittuja kuntavaaleja ja vuoden 1948 eduskuntavaaleja. Tämä pohjustusluku on perusteltu, sillä mielestäni lehtien käsittely ei olisi tasapainoista, sillä Kansan Tahto alkoi ilmestyä vasta syyskuussa 1945. Tämä oli siis pitkään eduskuntavaalien jälkeen, joten oululaisen kommunistisanomalehden näkemystä ei ole mahdollista ottaa huomioon tässä luvussa. Alkuperäislähteinä käytän Kalevaa, ja Kansan Tahtoa syyskuusta 1945 lähtien. Käsittelem kuitenkin puolueiden ja lehtien väistä kamppailua myöskin tässä luvussa. Olen jakanut tämän luvun kolmeen alalukuun, joista ensimmäisessä esitellään edistyspuolue ja SKDL, toisessa käsitellään valtakunnallisia eduskuntavaaleja 1945 ja kolmannessa Oulun kuntavaaleja joulukuussa 1945.

1.1 Vanha liberaalipuolue ja nuori radikaalipuolue

Tutkimuksessani on syytä avata käsiteltävien puolueiden taustoja ja linjaa, koska näiden puolueiden paikalliset äänenkannattajat ovat tässä tutkimuksessa keskeisessä osassa. Tutkimukseni kohteena on kaksi Suomen puoluekartalta hävinnyttä puoluetta: liberaalikeskustalainen Kansallinen edistyspuolue ja äärivasemmistolainen Suomen Kansan Demokraattinen Liitto. Kansallisen edistyspuolueen äänenkannattaja Pohjois-Suomessa oli Kaleva ja Suomen Kansan Demokraattisen Liiton (SKDL) Kansan Tahto. Varsinkin Kansan Tahto oli poliittisesti väritty ja se on huomattavissa jo rahoituksen kautta; SKDL:n piirilehdistöä pyrki tukemaan Yrjö Sirolan Säätiö, joka on tunnettu vasemmistolaisuudestaan.⁸

Kansallisen edistyspuolueen juuret olivat nuorsuomalaisessa puolueessa, joka oltiin perustettu heti maaliskuun vallankumouksen jälkeen 1917. Jo perustamiskokouksessa

⁶ Nevakivi 2000, 208

⁷ Nevakivi 200, 224-225

⁸ Perko 1988, 125

päätettiin puolueen edistysmielisestä suunnasta ja pyrittiin ajamaan yhteistoimintaa samanhenkisten puolueiden kanssa. Tämä suunta auttoi myöhemmin siinä, että eduskuntaan saatiin lokakuussa 1917 porvarillinen enemmistö, joka lopulta sai aikaan sen, että Suomi itsenäistyi Venäjältä.⁹

Varsinainen Kansallinen edistyspuolue muodostettiin joulukuussa 1918. Heidän periaatteensa seurasivat aikalailla aiemmin muotoiltuja uria ja erityisesti haluttiin eheyttävää politiikkaa sisällissodan repimässä maassa.¹⁰ Voimakas keskusta -aate ja heidän maltillinen ja humaani politiikkansa saikin suuren suosion sisällissodan jakamassa Suomessa ja tämä suosio näkyi esimerkiksi siinä, että Suomen ensimmäinen presidentti K.J. Ståhlberg oli edistyspuolueesta. Edistyspuolueen editystä ja kansallista eheyttämistä korostanutta suuntausta alettiin nimittämään liberaali-keskustalaiseksi suunnaksi.

Tärkeä huomio tutkimukseni kannalta on se, että edistyspuolue oli vuonna 1919 suuri ja vaikutusvaltainen puolue, sillä puolueella oli eduskunnassa 26 paikkaa, pääministeri ja presidentti.¹¹ Lähes koko olemassaolonsa aikana se osallistui hallitukseen ja sillä oli lukuisia pääministereitä. Vaalitulokset kuitenkin huononivat vuosi vuodelta, ja puolue oli tuomittu marginaaliin sodan jälkeen. Tutkimuksessani käsittelen siis marginaalipuolueen äänenkannattajan kirjoittelua ja sitä toimintaa, jolla haluttiin vastustaa kommunismia ja SKDL:ää. Puolueen marginaalisuutta kuvastaa hyvin se, ettei nykyisessä tutkimuksessa ole juuri yhtään käsitelty edistyspuoluetta sodan jälkeen.

Kaleva oli Oulun suurin lehti ja tämän aseman se oli saanut olemalla asiallinen yleislehti. Kuitenkin se tuki ideologisesti edistyspuoluetta ja tämä näkyi varsinkin päätoimittaja Valde Näsin alakertakirjoituksissa ja vaalien alla edistyspuolueen ehdokkaiden tukemisena. Kaleva oli saanut vankan lehtimiestaustan omanneen Valde Näsin lehden päätoimittajaksi alkuvuodesta 1945. Hän oli suorittanut Yhteiskunnallisen korkeakoulun lehtimieslinjan ja työskennellyt toimittajana Sortavalassa. Hän myös oli toiminut Suojeluskuntajärjestössä ja sodan aikana valistusupseerina. Kalevan historiikin mukaan

⁹ Inkilä 1945, 3

¹⁰ Inkilä 1945, 4-5

¹¹ Inkilä 1945, 7

nämä molemmat seikat olivat miehen ylpeyden aiheita hänen loppuelämänsä ajan.¹² Alueellisesti Kaleva oli suuri lehti verrattuna edistyspuolueen kokoon ja tämä onkin eräs kiinnostavimmista yksityiskohdista tämän tutkimuksen kannalta. Kuitenkin samanlaista kehitystä oli tapahtunut muuallakin Suomessa, sillä esimerkiksi Helsingin Sanomat ja Turun Sanomat tukivat alkujaan edistyspuoluetta, mutta ovat sittemmin julistautuneet riippumattomiksi lehdiksi.¹³

Suomen Kansan Demokraattinen Liitto, lyhyemmin SKDL, oli täysin erilainen puolue verrattuna edistyspuolueeseen. Se perustettiin syksyllä 1944, välittömästi sodan päättymisen jälkeen. Poliittisia vankeja, joita SKDL kutsuu sodanvastustajiksi, alkoi vapautua vankilasta ja maasta paenneet kommunistit alkoivat palata maahan.¹⁴ Tuli siis tarve perustaa kaikille kommunisteilla ja muulle äärivasemmistolle yhteinen puolue, jossa Suomen kommunistinen puolue ottaisi johdon. Puolueen perustamisjulistuksesta sanotaan, että liitto yhdistää ”kaikki taantumusta, fasismia ja natsilaisuutta loppuun saakka ja varauksetta vastustavat piirit ja kansalaiset yhteiseen taisteluun kansansa demokratian ja vapauden, sivistyksen ja hyvinvoinnin puolesta”.¹⁵

Suomeen perustettiin uusi työväenpuolue ja SKDL kilpaili Suomen sosialidemokraattisen puolueen kanssa samoista äänestäjistä. Puolueen linja oli kommunistinen ja alussa perimmäisenä tavoitteena oli vallankumous. SKDL:n alkuperäinen tavoite oli saattaa Suomi kansandemokratiaksi, jossa kommunisteilla olisi valta. Kuitenkin nykyisessä tutkimuksessa on osoitettu, että Neuvostoliitto luopui tukemasta SKP:n vallankumousaikeita jo kauan ennen vuoden 1948 vaalitulosta.¹⁶ Neuvostoliitto ja Stalin huomasivat, että SKP:ltä puuttui kyky ja voima suorittaa tarvittavat toimenpiteet Suomessa.¹⁷ Puolue pyrki vuodesta 1945 toimimaan parlamentaarisesti ja vaikuttamaan täten Suomen politiikkaan. Kuitenkin tällä parlamentaarisella työskentelytavalla oli tavoitteena tuoda SKDL:lle tarpeeksi suuri enemmistö, jotta kommunistien yksinvalta olisi taattu.

¹² Suistola 1999, 218

¹³ Hölttä 1982, 142

¹⁴ Hentilä 1974, 5

¹⁵ Hentilä 1974, 7

¹⁶ Holmila & Mikkonen 2015, 193

¹⁷ Seppinen 2008, 29-31

SKDL:n Oulun ja Lapin piirilehtenä toimi Kansan Tahto. Saman niminen lehti oli alun perin perustettu vuonna 1906, mutta se oltiin lakkautettu vuonna 1930 kommunistilakien aikaan. Viidentoista vuoden hiljaisuuden jälkeen Oulussa toimi jälleen kommunistinen lehti, jonka päätoimittajaksi valittiin sodan aikana vankina ollut Niilo Nikkilä. Se alkoi ilmestyä kolme kertaa viikossa syyskuussa 1945 ja myöhemmin se muuttui kuusipäiväiseksi lehdeksi.¹⁸ Suomen kommunistinen lehdistö oli täysin erilaista kuin esimerkiksi alkujaan edistyspuoluetta tukeneet lehdet. Ne olivat kuitenkin yleensä suurehkoja lehtiä ja niissä oli vahva poliittinen agenda, eivätkä ne olleet niinkään asiallisia yleislehtiä.

1.2 Maailman ensimmäiset sota käyneen maan vaalit

Suomi sai kunnian olla maailmassa ensimmäinen sota käynyt maa, jossa järjestettiin vapaat ja demokraattiset eduskuntavaalit.¹⁹ Tästä erityisasemasta johtuen melkein koko maailman huomio oli kiinnittynyt Suomeen aina Yhdysvalloista ja Neuvostoliitosta lähtien. Koko Suomessa valmistauduttiin vaaleihin, mutta ”vanhoilla” puolueilla kantavaksi teemaksi nousi kommunismin torjuminen. Melkeinpä jokainen perinteinen lehti arvosteli kansandemokraattien vaatimuksia ja lupauksia. Oululainen Kaleva, joka edusti aiemmassa alaluvussa esiteltyä liberaali-keskustalaista linjaa ja oli edistyspuolueen tukija, ei juurikaan eronnut kirjoitteluiltaan suhteessa kommunismiin. Yleensä tyyli oli asiallinen ja hillitty, mutta varsinkin Kalevan päätoimittajan Valde Näsin nimimerkillä Valtteri laaditut alakertakirjoitukset olivat välillä varsin suorapuheisia. Kalevan kommunisminvastainen linja henkilöity todella vahvasti lehden päätoimittajaan.

Vaalityö alkoi alkuvuodesta 1945 jo hyvissä ajoin, sillä sanomalehdet olivat ymmärtäneet Suomen varsin poikkeuksellisen tilan. Toisaalta ajateltiin, että kansalaiset ovat saattaneet kuuden vuoden äänestämättömyyden jälkeen unohtaa äänestystavan ja toisaalta lehdet pyrkivät saamaan oman kantansa läpi ja tällä tavalla vaikuttaa lopputulokseen. Kalevassa tämä näkyi selvimmin Valtterin kirjoituksessa, jossa kansaa ”opetettiin” äänestämään. Kuitenkin tämä opetus oli lähinnä vain edistyspuoleen lobbaamista kansalle, ja tyyliltään se oli hyvin ohjaileva ja kursailematon mainos

¹⁸ Saarela 2006, 131

¹⁹ Seppinen 2008, 71

puolueelle.²⁰ Tämän voi toisaalta ajatella tarkoin harkituksi linjaukseksi, jonka on tarkoitus toimia varsinkin edistyspuolueen vakaisiin kannattajiin, mutta myöskin vielä aprikoiviin ihmisiin. Joka tapauksessa alakertakirjoituksen tarkoituksena oli se, ettei kommunistit saisi Kalevan lukijoiden ääniä.

Kalevan Valtteri kirjoitti helmikuun 27. päivän numerossa sosialisoimista arvostelevan kirjoituksen, joka oli suunnattu erityisesti sosialidemokraateille. SKDL:n suuntaan kirjoitus ei ollut suoranaisesti osoitettu, sillä vielä ei tiedetty, aikooko puolue ajaa vahvaa sosialisoimispolitiikkaa. Valtterilla oli kuitenkin vahva näkemys, että näin tulisi käymään tulevaisuudessa. Valtteri myös varoitti ”Venäjän mallista”, eli Neuvostoliiton poliittista suuntausta ei tahdottu Suomeen. Näitä sanojaan painottaakseen hän vielä totesi, ettei ulkomailta tuodut mallit ole koskaan toimineet Suomessa.²¹ Tämä osoittaa varsin selvästi, että Kaleva päätoimittajineen aikoo pistää oman kortensa kekoon kommunismin vastaisessa vaalitaistelussa. Tämä alakertakirjoitus on varsin selkeä esimerkki Kalevan linjasta ennen vaaleja, sillä kansandemokraatteja ja SKDL:ää arvostelevia kirjoituksia tehtiin paljon vaalitaistelun aikana. Vastakkainasettelu sosialistien, kansandemokraattien ja porvareiden välillä alkoi näkyä koko ajan selvemmin Kalevan sivuilla.

Helmikuun vaihtuessa maaliskuuhun vaalityöskentely kiihtyi kiihtymistään. Valtteri kirjoitteli tasaisin väliajoin vaaleihin liittyvistä asioista, oli se sitten edistyspuolueen Oulun pääehdokkaan pormestari Kanniston ylistämistä tai kansalaisten ohjailua äänestämään edistyspuoluetta tai milloin hän arvosteli kommunismia ja SKDL:ää. Valtteri myös toteaa tuotuneeseen sävyyn, että uusi ja radikaali puolue on saanut suhteessa enemmän radioaikaa kuin muut vanhemmat puolueet.²² Tällä hän viittasi Yleisradion tekemään ohjelmaan, jossa se antoi radioaikaa puolueille, jonka he saivat käyttää puolueiden ohjelmien ja vaalitavoitteiden esilletuomiseen. SKDL sai radioaikaa yhteensä kuuden ohjelman verran, kun taas SDP sai yhteensä kolme ja muut puolueet yhden ohjelman verran aikaa.²³

²⁰ Valtteri, ”Opastamme lukijaa äänestämään”, Kaleva 16.3.1945

²¹ Valtteri, ”Politiikkaa ja politiikan tekijöitä” (alakertakirjoitus), Kaleva 27.2.1945

²² Valtteri, ”Rehellisyys maan perii...”, Kaleva 7.3.1945

²³ Kaleva 3.3.1945

Maaliskuun edetessä myös Kalevassa alkoi esiintyä kärkkäämpää retoriikkaa, kuten ”kansankunta uhattuna” ja ”puolustautuminen”. Selväsanaisin viesti oli päivää ennen vaaleja Kalevan etusivulla, jossa Kanniston vaalimainoksen eräs lause julisti: ”SKDL, kansandemokratia on peitettyä kommunismia”.²⁴ Äänestäjille välitetty viesti oli siis varsin selvä, eikä Kanniston kantojen esilletuominenkaan ollut neutraaleimmasta päästä. Samassa numerossa julkaistiin myös pääministeri J.K. Paasikiven puhe kokonaisuudessaan. Puhe tunnetaan myöhemmin ”uudet kasvat” -puheena, jossa pääministeri kehotti äänestäjien äänestämään uusia ja nuoria ehdokkaita eduskuntaan, jotta vanhasta politiikasta päästäisiin eroon ja Suomen eduskunta saisi tuoreemman otteen.²⁵ Seuraavana päivänä, eli ensimmäisenä vaalipäivänä todettiin, että vaikka Paasikivi toivoo uusia kasvoja eduskuntaan, ei ole välttämättä pakko äänestää kommunisteja, vaan muissakin puolueissa on uusia ja tuoreita poliitikkoja.²⁶ Myöhempi tutkimus osoittaa, että Paasikivi katui sanavalintojaan vaalien alla ja koki, että kommunistit saivat suuren vaalivoittonsa osittain kyseisen puheen takia.²⁷ Kalevan linja oli siis alkanut käymään varsin selväksi vaalitaistelun aikana, mutta huomioitavaa on sen määrä ja kulmikkuus siihen nähden, että Oulussa ei ollut paikallistasolla lehteä, joka olisi voinut suoraan kommentoida Kalevan uutisiin ja alakertakirjoituksiin. Voi siis varsin selkeästi huomata, että SKDL:ää ja kommunismia pidettiin todellisena uhkana Suomelle.

Eduskuntavaalit käytiin 17.-18. maaliskuuta 1945. Koko maan suuntaus, Oulu mukaan lukien osoitti, että SKDL oli aloittanut pelin vahvasti ja kommunistien puolueesta ei tulisi pelkästään nopeasti ohimenevää ilmiötä. Laajasti ajateltiin, että SKDL oli vaalityöskentelyssä kokematon, sen järjestöt olivat keskeneräisiä ja tiedotusvälineistä ja kokoontumistiloista oli puute. Uuden puolueen etuna nähtiin Yleisradion tuki.²⁸ Kaikesta huolimatta SDP menetti valta-asemansa ja tämä näkyi valtavana äänien valumisena äärimmäiselle vasemmistolle. Oulussa SDP menetti yli 3 000 ääntä ja Pienviljelijäin puolue menetti jopa 9 000 ääntä, ja samalla puolue menetti ainoat

²⁴ Kaleva 16.3.1945

²⁵ Kaleva 16.3.1945

²⁶ Kaleva 17.3.1945

²⁷ Seppinen 2008, 72

²⁸ Upton 1970, 170

kansanedustajapaikkansa, jotka kummatkin olivat Oulun vaalipiiristä.²⁹ Tämä tiesi siis pienen työväenpuolueen hiipumista puoluekartalta.

Oulun vaalipiirin vaalitulos oli muille varsin kohtuullinen, sillä edistyspuolue lisäsi äänimääräänsä yli tuhannella saaden yhden ehdokkaan, eli pormestari Kanniston läpi. Kokoomus lisäsi äänisaalistaan yli 3 000 äänellä ja maalaisliitto yli 4 000. On hyvinkin mahdollista, että tämä lisäys tapahtui yksinkertaisesti siitä syystä, että äänestysikärajaa alennettiin 24:sta 21:n. Kokoomuspuolueen vaalitulosta selitti mitä luultavammin Isänmaallisen kansanliikkeen (IKL) lakkauttaminen ja puolueen äänestäjien siirtyminen kokoomukselle. Oulun vaalipiiristä pääsi läpi maalaisliitolta seitsemän, kokoomukselta kaksi, edistyspuolueesta yksi, SDP:ltä kaksi ja SKDL:ltä viisi ehdokasta.³⁰ Suuntaus oli siis todella selvästi vasemmalle päin. Vaalien jälkeen eduskuntaan oli syntynyt ”kolmen suuren” joukko, jolla tarkoitettiin SDP:n, SKDL:n ja maalaisliiton aloittamaa yhteistyötä eduskunnassa ja hallituksessa. Vaalien jälkeen oli huomattavissa uutisoinnin ja kirjoittelun lauhtumista, sillä esimerkiksi Valde Näsi tyytyi kommentoimaan kommunismia ja hallituksen työtä vain satunnaisesti, eikä mitään varsinaista kampanjaa enää käyty. Edistyspuolueen ja SKDL:n vastakkainasettelu kuitenkin säilyi, vaikka SKDL oli saanut todella vahvan jalansijan Suomen puoluekartalta varsinkin verraten piskaiseen edistyspuolueeseen. Valde Näsi muisteli vuonna 1949 vaaran vuosien alkuaikoja: hän totesi, että ihmiset olivat niin ”tärhtäneitä” sodan jälkeen, että he luulivat rauhansopimuksen velvoittavan luovuttamaan kaikki yhteiskunnan avainvirat kommunisteille, jotka Näsin mukaan ”kauniisti nimittivät itseään kansandemokraateiksi”.³¹ Tämä lausahdus kertoo hyvin Näsin persoonasta ja kokemastaan velvollisuudentunnosta auttaa torjumaan kommunismi.

1.3 Kellontarkkaa vaalityötä Oulussa – kansandemokraatit jäävät vaalien ulkopuolelle

Oulussa järjestettiin kunnallisvaalit 4.-5.12.1945, kuten muissakin Suomen kunnissa.³² Maaliskuun vaalien menestyksen takia SKDL lähti vaalitaisteluun vahvasti ja voimakasta kieltä käyttäen. Oikeiston puolella oli huomattavissa hämmennystä ja pelkoa tulevaisuudesta, sillä SKDL oli aloittanut todella vahvasti eduskuntavaaleissa

²⁹ Kaleva 22.3.1945

³⁰ Kaleva 27.3.1945

³¹ Suistola 1999, 219

³² Manninen 1995, 150

noustessaan toiseksi suurimmaksi puolueeksi. Lisäksi äärioikeistoa kuohutti IKL:n lakkauttaminen, eikä se täten voinut osallistua vaaleihin.³³ Hieman yllättäen SDP suostui SKDL:n vaaliliittotarjoukseen ja tämän vuoksi vaaliliitolla piti olla yhteinen ohjelma ja vaalitoimikunnat.³⁴ SKDL:n kannalta tämä oli loistava asia, sillä SDP:n vankka kannatus heijastui myös SKDL:ään, koska äänestäjät näkivät puolueet yhdessä rintamassa; ei siis ollut niin suurta eroa, kumpaa äänestää. SKDL saikin kuntavaaleissa voiton ja keräsi valtakunnallisesti 274 000 ääntä SDP:n saadessa 265 000 ääntä.

Oulussa valmistautuminen tuleviin kunnallisvaaleihin alkoi jo loka-marraskuun vaihteessa, kun lähes jokainen lehti aloitti omien ehdokkaidensa rummutuksen. Edistyspuolueen Kaleva aloitti maltillisesti ja sen kirjoitukset olivat lähinnä uutisointia tapahtumista. Kuitenkin lokakuun lopussa Kansan Tahto ja Kaleva uutisoivat, että SKDL:n vaalilistat oltiin hylätty Oulun keskusvaalilautakunnan toimesta. Toisessa listassa ei ollut tarpeeksi allekirjoituksia ja toinen palautettiin muutaman minuutin myöhässä, joten kumpikin lista jouduttiin hylkäämään.³⁵ Tässä tapauksessa lehtien ja puolueiden vastakkainasettelu oli selkeästi huomattavissa, koska Kaleva vetosi keskusvaalilautakunnan lainmukaiseen toimintaan ja Kansan Tahto pyrki etsimään antikommunistista ja puolueelle vihamielistä ainesta lautakunnan toimihenkilöistä. Kaleva totesi yksiselitteisesti, että mikäli SKDL:n listat oltaisiin hyväksytyt, vaalilautakunta olisi joutunut syytteeseen.³⁶ Vaikka aluksi Kansan Tahto piti tapahtumaa sabotaasina, löysivät he kuitenkin omastakin toiminnastaan puutteita. Lokakuun 30. päivän Kansan Tahdon pääkirjoituksessa todettiin, että toimitsija Armas Kinnunen ei ollut puolueen mielestä hoitanut uskottua tehtävää tarpeellisella huolellisuudella ja oli jättänyt asioiden hoitamisen viimeisiin hetkiin.³⁷

Toinen huomioitava seikka Oulun kunnallisvaaleista 1945 oli, että listojen hylkäyksen jälkeen SKDL alkoi Kansan Tahdossa käskemään kannattajiaan äänestämään SDP:n vaaliliiton listoja. Nämä listat olivat nimellä ”Työväestön ja henkisentöntehtäjäin vaaliliitto”. Kansan Tahto uutisoi, että kansandemokraatit ja sosialidemokraatit olivat

³³ Manninen 1995, 151

³⁴ Upton 1970, 185

³⁵ ”Ankara isku”, Kansan Tahto 30.10.1945

³⁶ ”Kunnallisvaalit Oulussa”, Kaleva 2.11.1945

³⁷ Kansan Tahto 30.10.1945

sopineet yhteisestä kunnallisohjelmasta, jota myös sosialidemokraatit sitoutuivat noudattamaan.³⁸ Kansan Tahto saattoi tällä uutisoinnilla pyrkiä lievittämään pettymystään hylkäyksestä johtuen ja samalla tavoitteena oli antaa kuva yhtenäisestä kansanrintamasta Oulussa.

Kalevan ja Kansan Tahdon uutisointi marraskuussa 1945 hallitsi Suomen sotasyllisyysoikeudenkäynti, eikä kunnallisvaalit nousseet etusivun uutisiin. Kyseinen harvinaislaatuinen tapahtuma pääsi oikeutetusti pääuutiseksi. Edistyspuolueen kannalta mielenkiintoinen seikka oli, että Heikki Kannisto oltiin valittu eduskunnasta sotasyllisyysoikeuden jäsenistä ja yksi neljästä, joka vaati syytettyjen vapauttamista loppuun asti.³⁹ Uutisoinnin luonteessa myös huomataan lehtien ero; esimerkiksi Kaleva tyytyy uutisoimaan neutraalisti ja asiallisesti, mutta Kansan Tahto muiden kommunistilehtien mukana arvostelee esimerkiksi liian lieviä tuomioita ja monesti suurentelivat ”aseveljien”⁴⁰ sotapolitiikan seurauksia. Kunnallisvaaleja taas kommentoitiin varsin arkiseen sävyyn, mutta Kansan Tahto julkaisi aina silloin tällöin joitain tiettyjä poliitikkoja tai toimijoita vastaan esitettyjä arvosteluja.

Kalevassa varsinkin Valtteri arvosteli silloin tällöin kommunismia ja esimerkiksi marraskuun puolivälissä hän kirjoitti demokratiasta ja SKDL:n suhtautumisesta siihen. Hänen mukaansa SKDL ajaa vähemmistön diktatuuria ja heidän puheensa ”todellisesta” demokratiasta on vain hämäystä.⁴¹ Valtterin kirjoittelut ovat samassa linjassa kuin kevättalvella 1945 ja tätä linjaa hallitsi voimakas kommunisminvastaisuus ja edistyspuolueen paremmuuden perustelu. Hän pyrki vaikuttamaan voimakkaasti myöskin Oulun kunnallisvaalien tilanteeseen omilla alakertakirjoituksillaan.

Kansan Tahto osallistui myös todella aktiivisesti vaalikeskusteluun. Kaikista selvin Oulun lehdistön sisäinen sanailu nähtiin Kansan Tahdon pääkirjoituksessa marraskuun 22. päivä, kun lehti kommentoi aiemmin Kalevassa ilmestynyttä juttua, joka arvosteli SKDL:ää. Kansan Tahdon jutussa siteerattiin ironiseen sävyyn ”tervettä keskustaa”, jonka tarkoituksena oli Kansan Tahdon mielestä sabotoida kansandemokraattien

³⁸ Kansan Tahto 20.11.1945

³⁹ Yrjö 1956, 365

⁴⁰ Aseveljillä tarkoitettiin kommunistien retoriikassa Saksan aseveljeyttä kannattaneita poliitikkoja, jotka kommunistien mielestä halusivat tahallaan vahingoittaa Suomea omien etujen ajamiseksi.

⁴¹ Valtteri, ”Todellista demokratiaa ei siis ole...”, Kaleva 15.11.1945

vaaleja. Myöskin pääkirjoituksessa arvosteltiin Kalevaa ja edistyspuoluetta fasismien ja natsismien vähättelystä.⁴² Tässä kirjoituksessa tuli esiin SKDL:n perinteinen retoriikka, sillä siinä puhuttiin ”fasismista ja natsismista”, sota ajan taantumuksellisesta politiikasta, todellisesta demokratiasta ja SKDL:n tuomasta tuoreesta tuulahduksesta. Loppujen lopuksi suoraa väittelyä ja siteeraamista nähtiin lehtien sivulla melko harvoin. Vastakkainasettelu tuli kuitenkin selväksi jopa eduskuntavaalien aikaa enemmän.

Vaalien lähestyessä Kaleva lisäsi etusivun iskulauseita, jossa se kannustaa äänestämään keskustalaista ”Keskustan tervettä kunnallispolitiikkaa kannattavien vaaliliittoa”. 2. joulukuuta julkaistussa numerossa todetaan jopa, että ”äärimmäisyysainesten valtaanpääsy on estettävä”.⁴³ Ei tarvitse kovin kauaa miettiä, että kyseinen äärimmäisyysaines tarkoittaa kommunisteja. Periaatteessa otsikossa on myös ajatusvirhe, sillä äärimmäiset ainekset eli kommunistit eivät saaneet osallistua vaaleihin omilta listoiltaan. Tämä on kuitenkin mitä luultavammin Kalevan linjaus, eli haluttiin pitää kommunisminvastaisuus yllä, vaikka suoranainen kommunismin uhka Oulussa olikin hetkeksi väistynyt. Tällä saatettiin myös haluta antaa merkki paikalliselle kommunistilehdistölle, että vaalitaistelun retoriikasta ei olla luovuttu vaikka SKDL olikin vaalien ulkopuolella.

Vaalien jälkeen Oulussa oli vasemmiston enemmistö, kun SDP sai valtuustosta 21 paikkaa, porvarien saadessa 20 paikkaa.⁴⁴ SDP:n enemmistö saavutettiin juurikin SKDL:n kannattajien äänillä. Kuitenkin edellä mainittu yhteistyösopimus velvoitti SDP:tä tekemään kaikille vasemmistolaisille kelpavaa politiikkaa. Nämä kunnallisvaalit olivat viimeinen kerta, kun SDP sai Oulussa enemmistön. Sanomalehdistön uutisointi rauhoittui heti vaalien lopputuloksen selvittyä. Kansan Tahto uutisoi loppuvuodesta tavallisista ja arkisista asioista, mutta myös sotasyllisyysoikeudenkäynnit ja eduskunnan asiat pääsivät sivuille. Oulun kaupungin tilanteesta ei juurikaan uutisoitu vaalien jälkeen.

⁴² Kansan Tahto 22.11.1945

⁴³ Kaleva 2.12.1945

⁴⁴ Manninen 1995, 150

2. SKDL:n revanssi Oulussa – uudet kuntavaalit

Oulussa elämä jatkui kuntavaalien jälkeen normaaleissa uomissaan, vaikka SKDL oli kokenut pettymyksen vaaleissa. Kuitenkin Oulun kaupunki päätyi uuteen tilanteeseen, kun Oulujoen kunnasta päätettiin liittää Erkkolan-Kastellin alue Oulun kaupunkiin. Toukokuussa pari sataa ihmistä kokoontui Oulunsuun Pirttiin pohtimaan tilannetta ja lopputuloksena lähetettiin valtioneuvostolle kirje. Kirjeessä toivottiin alueen liittämistä Oulun kaupunkiin ja kesäkuun 13. päivä sisäministeriö hyväksyi ehdotuksen⁴⁵ Tämä kuntaliitos astuisi voimaan vuoden 1947 alussa, joten sisäministeriö määräsi kaupunkiin uudet kuntavaalit, joihin Erkkolan ja Kastellin alueen väestö saisi osallistua.⁴⁶ Tähän ratkaisuun päädyttiin sen takia, että ei haluttu tilanteeseen, jossa osa kaupungin väestöstä olisi ilman edustusta. On mahdollista, että uusiin vaaleihin päädyttiin myös sen takia, että Suomen sisäministerinä oli tuohon aikaan SKDL:n Yrjö Leino. Ei ole kovin kaukaa haettava, että SKDL:n ministeri halusi järjestettävän uudet vaalit kaupungissa, joka oli jäänyt edellisissä vaaleissa ilman SKDL:n edustusta.

Tässä luvussa käsittelen Oulun kaupungin tilannetta vuonna 1946 ja keskityn uusittuihin kuntavaaleihin, vaalityöskentelyyn ja uutisointiin. Ensimmäisessä alaluvussa analysoin Kalevan ja edistyspuolueen vaalien käsittelyä ja toisessa alaluvussa keskityn Kansan Tahdon ja kansandemokraattien näkökulmaan asiasta. Oulun tilanne oli siitä poikkeuksellinen, koska uusitut kuntavaalit ovat erittäin harvinaisia. Esimerkiksi Merikarvialla järjestettiin uudet kuntavaalit vuonna 1946.⁴⁷ Lisäksi sisäministeriön toiminta oli poikkeuksellista, koska seuraavat kuntavaalit olisivat olleet joka tapauksessa vain vuotta myöhemmin, vuonna 1947. Kuitenkin Oulussa haluttiin järjestää oikeudenmukainen tilanne välittömästi myöskin uusille kaupunkilaisille.

2.1 Kalevan ja edistyspuolueen ”terve keskusta” -linja

Kaleva uutisoi sisäministeriön päätöksestä välittömästi seuraavana päivänä ja samalla selitti siihen johtaneita syitä. Kuitenkin varsinainen vaaliuutisointi alkoi jälleen noin kuukautta ennen varsinaisia vaaleja ja linja noudatteli jo 1945 vaaleissa tutuksi tullutta asialinjaa. Uutisointi oli siis varsin neutraalia, mutta myös joitakin vahvempia

⁴⁵ Manninen 1995, 21; Kaleva 14.6.1946 ja Kansan Tahto 15.6.1946

⁴⁶ Manninen 1995, 151

⁴⁷ Kansan Tahto 2.11.1946

kantaanottoja tehtiin. Varsinkin Kalevan päätoimittaja Valde Näsi eli Valtteri jatkoi tuttua kommunisminvastaista linjaansa alakertakirjoituksissaan.

Lokakuun loppupuolella Valtteri kirjoitti ensimmäisen tuleviin kuntavaaleihin liittyvän alakertakirjoituksen. Se keskittyi arvostelemaan kommunisteja ja tuomaan esille ”meidän rauhallista keskustasuuntausta” eli kansallista edistyspuoluetta.⁴⁸ Tyyliiltään se on varsin tyyppillinen Kalevan alakertakirjoitus, joka keskittyy kommunistien ja SKDL:n parjaukseen ja oman edistyspuolueen paremmuuden perustelemiseen. Paljon kärkkäämpi alakertakirjoitus oli marraskuun 12. päivän numerossa, jossa Valtteri ottaa kantaa siihen, että kommunistien ”järeeä tykistöä” oltiin tuomassa Ouluun ohjailemaan kuntavaalivalmisteluja. Järeällä tykistöllä Valtteri tarkoitti muun muassa Hertta Kuusista, joka oli tuolloin yksi johtavista kommunisteista.

Valtteri vetoaa kaikkiin suomalaisiin aina työväestöstä lähtien, että he eivät äänestäisi kommunisteja, koska ”tästä menosta ei mitään autuutta maalle koidu”. Lisäksi hän siteeraa lopussa amerikkalaista sanontaa: ”Jos olette tyytyväisiä, niin äänestäkää kommunisteja”.⁴⁹ Tällä hän tarkoittaa sitä, että hyvässä yhteiskunnallisessa tilanteessa kommunistit menestyvät, mutta heidän päästessä avainvirkoihin vaikuttamaan, menestys jää lyhytaikaiseksi. Tällä myös viitataan perinteisempien puolueiden tekemään kovaan, mutta epäkiitolliseen työhön, jota ihmiset eivät aina osaa arvostaa. Valtteri käytti myös satiirisesti termiä ”Uudet Kasvot” isolla kirjoitettuna, viitaten vuoden 1945 eduskuntavaalien alla käytyyn keskusteluun. Nostamani esimerkit ovat jopa kärjistetympiä ja retorisesti hyökkäävämpiä, kuin esimerkiksi eduskuntavaalien aikaan. Tämä kuvastaa hyvin sitä huolta, mitä päätoimittaja Näsi koki, kun kommunismi ja SKDL alkoi kääntää katsettaan myös Oulun kaupunginvaltuuston suuntaan. Muutos vuoden 1945 kirjoitteluun verrattuna on siis huomattavissa.

Möhemmin marraskuussa Valtteri vihjaili, että oululaiset kommunistit olivat omalla toiminnallaan saaneet aikaan Oulun uudet kuntavaalit vetoamalla ”kommuunaveljiin” sisäministeriössä.⁵⁰ Sinänsä tämä näkemys ei ole kovin kaukaa haettava, sillä sisäministerin ollessa SKDL:n Leino, hän pelasi hyvin paljon kommunistien omaan

⁴⁸ Valtteri, ”Oulun kunnallisvaalien alkutunnustelua” Kaleva 24.10.1946

⁴⁹ Valtteri, ”Kommunistien järeeä tykistöä” Kaleva 12.11.1946

⁵⁰ Valtteri, ”Uudet kasvot ovat touhukkaat” Kaleva 24.11.1946

pussiin. Muutenkin Valtterin retoriikka on hyvin kärjistettyä ja hän arvostelee muun muassa SKDL:n kunnallispolitiikkaa ja käyttää erilaisia kielikuvia värittääkseen agendaansa. Juuri tällainen kirjoittelu oli tyypillistä Valtteria Oulun uusittujen kuntavaalien vaalitaistelun aikaan, sillä huomattavissa on jopa eräänlaisia salaliittosyytöksiä Oulua vastaan.

Huomioitava seikka Kalevan linjassa ennen kuntavaaleja oli, että noin kymmenen päivää ennen vaaleja toimittajat ja päätoimittajat hiljenivät kommunismin arvostelusta ja kuntavaaleihin liittyvät jutut olivat lähinnä vaalilistojen esittelyä ja iskulauseiden julkaisua. Äänioikeutettuja kehoitettiin pysymään kaupungissa 4. ja 5. päivä joulukuuta ja painotettiin, että jokainen poisjäänti ”voi muodostua ratkaisevaksi kaupunkikuntamme asioiden hoidolle kokonaisen vuoden ajaksi”.⁵¹ Kaleva rummutti lähinnä omia ehdokkaitaan kansallisesta edistyspuolueesta ja painottivat, että terve keskustasuuntaus on paras vaihtoehto Oulun kaupungille. Jopa Valtteri oli tällä välin hiljaa tai hänen alakertakirjoituksensa käsittelivät muita aiheita. Johtuiko tämä kommunismista hiljeneminen päätoimittajan linjauksesta, vai vaikuttiko edistyspuolueen johto tähän? Sitä ei voi lähteistä varmuudella sanoa, mutta tämä hiljaisuus oli harkittu liike. Ehkäpä oululaisille haluttiin antaa mietintäaikaa ennen vaaleja ja samalla välteltiin sitä, että Kalevan lukijat olisivat tympääntyneet edistyspuolueen vaalimainontaan ja äänestäneet protestina muita puolueita.

Oulujoen ehdokasasettelussa huomioitavaa on, että siellä oltiin järjestetty yleinen vaaliliitto, joka sisälsi 26 yhden nimen listaa.⁵² Yleensä vaalilistoissa oli useampia henkilöitä samasta puolueesta, ja äänet jaettiin listaan kuuluvien kesken. Oulujoen tekemä järjestely mahdollisti sen, että kastellilaiset ja erkkolalaiset saivat äänestää niitä henkilöitä, joita halusivat ja toisaalta Oulujoen liitosalue vaikutti yhtenäisemmältä rintamalta.

Ensimmäisenä vaalipäivänä Kaleva jatkoi kärkästä retoriikkaansa ja sanoi äärimmäisyysaineksien riehuminen aina ennustaneen turmiota.⁵³ Sinänsä tässä voi olla viittaus historiaan eli Lapuan liikkeeseen ja IKL:ään, mutta näissä vaaleissa voitiin

⁵¹ Kaleva 24.11.1946

⁵² Kaleva 27.11.1946

⁵³ Kaleva 4.12.1946

tarkoittaa ainoastaan SKDL:ää. Ensimmäisen vaalipäivän kirjoittelulla haluttiin vaikuttaa loppuihin äänestäjiin, jotta saataisiin viimeisetkin mahdolliset äänet oman puolueen taakse. Tämä linjaus seurailee aikalailla vuoden 1945 linjaa, jossa juuri ennen vaaleja hiljennettiin hetkeksi, mutta vaalipäivinä aletaan jälleen kirjoittelemaan vastustajista arvostelevasti ja korostamaan oman puolueen paremmuutta.

Toisen vaalipäivän alussa uutisoitiin edellisen päivän tuloksista, jotka osoittivat, että vasemmistolaiset olivat olleet aktiivisia vaalirintamalla. Ensimmäisen päivän äänestysprosentti oli 38, samalla kun 1936 kuntavaaleissa vastaava prosentti oli 26. Samassa numerossa Valtteri kritisoi kommunisteja muun muassa tyhjästä lupauksista ja siitä, että kansandemokratia-termi on vain peitenimi kommunismille.⁵⁴ Kaleva analysoi vaalien lopputulosta seuraavana päivänä ja totesi, että vasemmisto sai kaupungin alueella enemmistön, mutta Kastellin-Erkkolan alueella porvarilliset puolueet saivat niukan enemmistön. Vaalien lopputulos toi Oulun kaupunginvaltuustoon vasemmistolle 23 paikkaa, joista SKDL:lle 14 ja SDP:lle 9. Porvarilliset puolueet eli edistyspuolue ja kokoomus saivat 18 paikkaa.⁵⁵ Sosialidemokraatit joutuivat luovuttamaan aiemmin saavuttamistaan 21 paikasta 14 kansandemokraateille. Kommunistit saivat siis eniten paikkoja ja täten roiman hyvityksen vuoden 1945 nöyryytyksestä.

Kalevan linja muuttui siis hieman entistä kärjistetyimmäksi kommunismintorjunnaksi. Päällisin puolin lehti pysyi neutraalissa asialinjassaan ja väripilkkuna oli Valtterin varsin kärjistetyt ja kommunisminvastaiset alakertakirjoitukset. Toisaalta koko lehden linja oli niin sanotussa kommunismin torjunnassa, jota voi pitää eräänlaisena johtoajatuksena lehden toiminnassa 1940-luvun vaaleissa. Jatkosodan jälkeen ensimmäiset vuodet olivat hyvin epävarmaa aikaa, koska maassa toimi edelleen liittoutuneiden valvontakomissio ja SKDL:n lopullisesta tavoitteesta ei voitu mennä takuuseen, joten maassa oli jatkuva pieni pelko kommunistisesta vallankumouksesta. Päätoimittaja Näsin pelko kansandemokraattien vallankumouksesta Oulussa oli kuitenkin liioiteltu, vaikkakin SKDL sai suuren vaalivoiton 1946 kuntavaaleissa.

⁵⁴ Kaleva 5.12.1946

⁵⁵ Westerlund 1975, 110

2.2 Kansandemokraattien revanssi

SKDL sai kovasti kaipaamansa uusintavaalit Oulussa ja Kansan Tahto aloitti kampanjointinsa syksyllä hyvin revanssihenkisissä merkeissä. Vielä marraskuun alussa Kansan Tahto ei juuri kommentoinut kuntavaaleja, vaan enemmänkin keskittyivät julkaisemaan vaalilistoja. Marraskuun viidentenä päivänä Kansan Tahto uutisoi etusivullaan, että SKDL:n ehdokkaat ovat ensimmäisinä Oulun kuntavaalien vaalilipussa. Ehkä tämä oli keskusvaalilautakunnalta jonkinlainen hyvitys Oulun kansandemokraateille viime vaalien tapahtumien jälkeen. Joka tapauksessa oululaiset kansandemokraatit aloittivat nyt ensimmäisen oman vaalikampanjansa.

Kansan Tahdon kampanjointi oli olosuhteisiin nähden erittäin maltillista, sillä Oulun kunnallisvaaleja käsitteleviä uutisia ja artikkeleita ei juurikaan julkaistu marraskuun aikana. Kuitenkin esimerkiksi porvaristoa ja oikeistoa arvostelevia kirjoituksia julkaistiin, mikä onkin yksi perinteisemmistä kommunistisen vaaliryhmän tunnusmerkeistä. Esimerkiksi Kansan Tahdon päätoimittaja Niilo Nikkilä kirjoitti nimimerkillä Kärkevä erittäin hyökkäviä alakertakirjoituksia. Porvareita hän kutsui muun muassa kieroiksi.⁵⁶ Tämäkin on ollut mitä luultavammin harkittu linjaus, sillä SKDL on ollut luultavasti hyvin tietoinen omien kannattajiensa turhautumisesta viime vaaleissa ja täten uskoivat äänestysvyöryyn ilmankin hyökkäävää retoriikkaa. Tämä on saattanut olla myös osoitus esimerkiksi Kalevalle, että kansandemokraatitkin osaavat asiallisen vaaliryhmän, jos vain haluavat.

SKDL:n agitaatio koski hyvin pitkälti samoja aiheita, kuin edellisissä kuntavaaleissa talvella 1945. Tuolloin ”demokratisoitavia” kohteita olivat muun muassa verotus, terveydenhuolto, työasiat ja koulutus. Marraskuussa 1946 Kansan Tahto uutisoi kouluoloista Oulussa. Artikkelissa arvosteltiin opettajakunnan taantumuksellisuutta ja heidän negatiivista vaikutusta oppilaisiin.⁵⁷ Aiheet olivat ajankohtaisia ja on ymmärrettävää, että SKDL ottaa niihin kantaa. Kuitenkin hyökkäys opettajakuntaa vastaan on ehkä herättänyt närää muissa puolueissa ja ihmisissä, sillä opettajia on perinteisesti pidetty arvossaan ja ”kansankynttilöinä”.

⁵⁶ Kärkevä, ”Porvari on kiero mies”, Kansan Tahto 20.11.1946

⁵⁷ Kansan Tahto 21.11.1946

Selvä osoitus vastakkainasettelusta oli marraskuun 26. päivän Kansan Tahdon numerossa, jossa julkaistiin iso iskulause, jossa satirisoitiin edistyspuolueen ”terve keskusta”-käsitettä. Kansan Tahto nimitti tätä epä-”terveeksi keskustasuuntaukseksi” ja väittivät, että edistyspuolue yrittää hajottaa työläisten ja henkisen työn tekijäin yhteistä rintamaa.⁵⁸ Tämä hajotustyö viittaa selvästi Kalevan ja sen päätoimittajan kommunisminvastaiseen kirjoitteluun. Kansan Tahto kuitenkin valjasti tämän antikommunistisen propagandan omiin tarkoituksiinsa ja liittivät Kalevan kirjoittelun työväestön ja henkisen työn tekijöiden asiaksi, joita vastaan edistyspuolue hyökkäsi.

Kansan Tahto julkaisi ensimmäisen pääkirjoituksen koskien Oulun kuntavaaleja aivan marraskuun lopulla. Kirjoitus oli otsikoitu ”Loppurynnistykseen!” ja se käsitteli otsikkonsa mukaisesti kuntavaalikampanjan viime hetkiä.⁵⁹ Kuten olettaa saattaa, se kritisoi aikalailla kaikkia SKDL:n vastustajia edistyspuolueesta lähtien. Se arvosteli muun muassa kokoomuksen ”terveen kunnallispolitiikan” käsitettä, Kansan Tahdon mukaan porvarit eivät ajattele muuta kuin omaa hyötyä ja vähävaraisten riistämistä. SKDL taas antaa vaihtoehdon vähävaraisille, henkisen työn tekijöille ja pienviljelijöille. Kyseessä on siis varsin perinteinen kommunistiretoriikka. Vaalikampanjan lähestyessä loppuaan oli huomattavissa valtava artikkelien määrän lisääntyminen koskien kuntavaaleja. Muun muassa Kansan Tahdon päätoimittajan Niilo Nikkilän Oulun kaupungintalolla pitämä vaalipuhe julkaistiin etusivulla. Tämä vahvistaa käsitystä siitä, että Kansan Tahto oli suoraan puolueen alaisuudessa nimenomaan päätoimittajan kautta.

Vastakkainasettelu edistyspuoluetta ja myöskin kokoomusta vastaan kiihtyi äänestyspäivien lähetessä ja esimerkiksi ”edistysmielistä” ja ”tervettä” kunnallispolitiikkaa pohdittiin ja kyseenalaistettiin varsin suurin sanakääntein. Esimerkiksi kokoomusta pidettiin kaukana edistysmielisestä puolueesta.⁶⁰ Tätä kyseenalaistamista käytettiin jo otsikossa, jossa kysyttiin ”mitä on ’edistysmielinen kunnallispolitiikka?’”, jossa edistysmielinen kunnallispolitiikka on lainausmerkeissä. SKDL ei siis uskonut edistyspuolueen ja kokoomuksen väitteisiin omasta politiikastaan. Kaiken lisäksi arvostelu ei rajoittunut vain porvareihin, vaan myös sosialidemokraatteja

⁵⁸ Kansan Tahto 27.11.1946

⁵⁹ ”Loppurynnistykseen!”, Kansan Tahto 28.11.1946

⁶⁰ Kansan Tahto 28.11.1946

syytettiin työväenliikkeen kahtiajakautumisesta, sillä SKDL omien sanojensa mukaan on yrittänyt luoda yhteistä vaaliliittoa SDP:n kanssa.⁶¹

Joulukuun ensimmäisenä päivänä julkaistiin pääkirjoitus, joka oli alusta loppuun tyyppinen ”kommunismi vastaan loput” -kirjoitus. Vasta loppupuolella tämä työläisten taistelu tuotiin Ouluun ja kehoitettiin äänestämään SKDL:ää. Porvaristoa vastaan hyökättiin periteisellä retoriikalla, jossa viitattiin muun muassa sotapolitiikkaan, sotarikollisiin ja asekatkentaan.⁶² Tannerilaisetkaan sosialidemokraatit eivät jääneet osattomiksi tässä kirjoituksessa. Myöskin ensimmäistä vaalipäivää edeltäneen numeron pääkirjoituksessa edettiin hyvin samaan malliin. Tällä kertaa kuitenkin Kaleva mainittiin nimeltä ja sitä haukuttiin ”nykyisen hallitussuunnan” arvostelemisesta.⁶³ Lisäksi edistyspuoluetta ja kokoomusta syytettiin jopa vaaliterrorista ja jopa äärioikeistolaiset nuoret, jotka olivat tehneet ilkivaltaa SKDL:n vaalimainoksia kohtaan, liitettiin porvarillisiin puolueisiin. SKDL:n tyylinä oli siis vetää kaikki mahdolliset porvarit ja äärioikeistolaiset yhdeksi ryhmäksi, vaikka näin ei tietenkään ollut.

Kertaus viime kuntavaalien pettymyksestä tehtiin Kärkevän alakertakirjoituksessa, jossa esiteltiin erään porvarien listan nimiä. Paikkansa kirjoituksessa oli löytänyt myös Jouni Pelttari, joka oli ollut vaalilautakunnan sihteeri ja tässä toimessa ollessaan oli hylännyt SKDL:n listat ”laskemalla kello kädessä sekunteja”.⁶⁴ Muutenkin Kärkevä arvosteli lähes jokaista ihmistä, joka oli osallisena porvarillisiin vaaliliittoihin.

Välittömästi vaaleja seuranneena päivänä, eli itsenäisyyspäivänä, julkaistiin tulokset, jossa kansandemokraatit olivat suurin puolue valtuustossa, mutta tähänkin saatiin mukaan arvostelua. Kansan Tahdon mukaan vasemmisto olisi voittanut kaksi tai jopa kolme paikkaa enemmän, jos SDP olisi suostunut vaaliliittoon SKDL:n kanssa.⁶⁵ Kuitenkin voitosta oltiin iloisia ja pidettiin tätä merkinä vasemmiston lopullisesta voittokulusta. Kuitenkin Kansan Tahdon kirjoittelu rauhoittui verrattain nopeasti, sillä jo joulukuun kahdeksantena kirjoitettiin pääkirjoituksessa varsin maltillisesti vaalivoitosta. Kuitenkin

⁶¹ Kansan Tahto 28.11.1946

⁶² ”Kenen puolesta?”, Kansan Tahto 1.12.1946

⁶³ ”Valhetta ja provokaatiota”, Kansan Tahto 3.12.1946

⁶⁴ Kärkevä, ”Kokeneita, mutta kulumattomia voimia”, Kansan Tahto 3.12.1946

⁶⁵ Kansan Tahto 6.12.1946

muistettiin mainita, että porvarien ja myöskin edistyspuolueen taholta oli esiintynyt jopa varsinaista mustamaalaamista, mutta tästä huolimatta SKDL sai roiman vaalivoiton.

Oulun uusituissa kuntavaaleissa joulukuussa 1946 ei ollut huomattavissa suurta linjan muutosta Kansan Tahdossa, sillä vaaliretoriikka pysyi samana ja Kärkevän alakertakirjoitukset olivat tuttuun tapaan erittäin kärjistettyjä ja porvaristoa vastaan hyökkääviä. Kuitenkin huomattavissa oli itsevarmuuden nousua vaalitaistelussa, sillä vuoden 1945 vaalit olivat olleet ikään kuin harjoitusta tulevia vaaleja varten. Joulukuussa 1946 oli siis paljon kokeneempi SKDL ja Kansan Tahto, jotka saivatkin roiman vaalivoiton. Vaalitaistelu oli kokonaisvaltaisesti kypsempää ja kokeneempää, kuin vuonna 1945, unohtamatta tietenkään perinteistä kommunismiretoriikkaa. Aatteiden vastakkainasettelu oli myös esillä lähes koko vaalikampanjan aikana, sillä SKDL pyrki jatkuvasti osoittamaan oman edistyksellisyyden verrattuna esimerkiksi edistyspuolueeseen ja muihin porvarillisiin puolueisiin. Kommunismin esittäminen pysyi samanlaisena, sillä kirjoituksissa oli Neuvostoliiton ihannointia ja oman puolueen paremmuuden korostamista.

3. Vuoden 1948 eduskuntavaalit – kommunismi torjutaan

Tämä luku käsittelee vuoden 1948 eduskuntavaaleja ja samalla se toimii tutkimuksen rajauksen päätöskohtana. Vaaran vuosien kontekstia ajatellen vaalit olivat viimeinen tapahtuma, minkä nähtiin päättävän vaaran vuodet, sillä edellisen vuoden syksynä valvontakomissio poistui maasta, 1948 keväällä oltiin allekirjoitettu YYA-sopimus ja kesän eduskuntavaaleissa kommunistit kokivat rajun vaalitappion. Suomi oli siis pikku hiljaa pääsemässä kommunisminuhkasta ja -pelosta yli ja suhteet Neuvostoliittoon alkoivat normalisoitua. Suhteet itään olivat muutenkin parantuneet, kun Paasikivestä tuli presidentti vuonna 1946. Levottomuutta kuitenkin aiheutti Tšekkoslovakian tilanne ja Berliinin kriisi. Vuotta 1948 pidettiin ratkaisun vuotena, jolloin Suomen kohtalo ratkaistaan.⁶⁶

Vaalikampanjat alkoivat lehdistössä jälleen hyvissä ajoin ja noin kuukausi ennen vaaleja alkoi näkyä taas edellisistä vaaleista tuttua kirjoittelua ja uutisointia. Kalevan keskustalinja ja Kansan Tahdon radikaalivasemmistolaisuus korostuivat jälleen vaalien alla. Kansan Tahdon Kärkevä ja Kalevan Valtteri aloittivat jälleen tiukan alakertakirjoittelun ja kantojensa perustelun. Tuttuun tapaan edistyspuolue hyökkäsi SKDL:n kimppuun, mutta tällä kertaa SKDL ja Kansan Tahto jätti edistyspuolueen lähes kokonaan ilman huomiota. Kommunismin esittäminen muuttui molemmissa lehdissä, sillä Kalevan kirjoittelussa alkoi ilmetä rehvakkaampaa henkeä ja puheita kommunismin torjunnasta, kun taas Kansan Tahdossa kansandemokraattien nähtiin sinetöivän johtoasemansa, jos näissä vaaleissa tulee voitto. Ääripäiden linjat saivat uutta varmuutta ja kumpikin osapuoli näki itsensä vaalien voittajana.

3.1 Kalevan kommunismintorjunta-kampanja

Kalevassa oli selkeä linja, jossa kommunismia ja varsinkin SKDL:n Mauno Pekkalan johtamaa hallitusta arvosteltiin aika ajoin. Mauno Pekkala oli valittu pääministeriksi J. K. Paasikiven noustua presidentiksi huhtikuussa 1946. Tämä tarkoitti Kalevan näkökulmasta sitä, että hallitus oli kommunistijohtoinen ja antoi täten suuren syyn alkaa arvostelemaan entistä kärkkäämmin hallituksen toimia. Muun muassa ns. Leino-lakkoja arvosteltiin rankasti ja niitä pidettiin kommunistien masinoimana kapinayrityksenä.

⁶⁶ Holmila & Mikkonen 2015, 193

Leino-lakoilla tarkoitetaan lakkojen sarjaa, jotka järjestettiin vastustamaan SKDL:n sisäministeri Yrjö Leinon erottamista hallituksesta.⁶⁷ Nämä lakot kuitenkin epäonnistuivat pahasti ja niistä jäi vain ärtynyt suhtautuminen kommunistien kannattajiin varsinkin porvarillisilla tahoilla. Muutenkin Mauno Pekkala nähtiin huonona ja veltona pääministerinä, joka ei ollut edes oman puolueensa suosikki, saati sitten presidentti Paasikiven. Hallitus heikkeni huomattavasti, kun suosittu Paasikivi siirtyi presidentin virkaan.

Varsinainen lähtölaukaus vaalikampanjoinnille oli nähtävissä kesäkuun 8. päivä, kun Kalevan etusivulla siteerattiin pormestari Kanniston puhetta koskien nykyistä eduskuntaa, hallitusta ja kommunismia. Kirjoituksessa hän toi esille omia korjausehdotuksiaan varsinkin inflaation lopettamiselle ja sisäisten olojen vakauttamiselle.⁶⁸ Perusteluna oli varsinkin vahvan keskustan ajatus ja lukijaa vakuuteltiin varsinkin historiallisen tapahtumien pohjalta ja varsinkin presidentti Ståhlbergin toimet olivat edistyspuolueen eräänlaisena ihanteena. Samaisella etusivulla oli myös professori Kalle Kaupin analyysi nykyisen hallituksen heikkoudesta ja sisäisistä ristiriidoista ja toiveita uuden eduskunnan kokoonpanosta. Onkin helppo huomata, ettei tällaisten kirjoitusten samanaikaisuus ollut sattumaa, vaan harkittu liike tulevia eduskuntavaaleja silmällä pitäen. Varsinkin kansandemokraattien arvostelu oli kirjoitusten perimmäisenä tavoitteena.

Seuraavana päivänä sama linja jatkui, kun edistyspuolueen kansanedustajaehdokas Kaarlo Metsävainion puhe julkaistiin kokonaisuudessaan. Siinä hän toi esille ensimmäistä kertaa ”punaisen uhkan”, joka olikin ensimmäinen kerta tässä vaalikampanjassa, kun suoraan rinnastettiin SKDL uhkaan ja vaaraan. Metsävainio myös kärjisti, että kommunismi on ”lyönyt kättä lapualaisuuden kanssa”, jolla hän viittasi Leino-lakkoihin ja Mäntsälän kapinaan.⁶⁹ Hän siis rinnasti kaksi eri ääripään suuntausta toisiinsa ja piti varsinkin kommunismin lopullisia tavoitteita uhkana. SKDL nähtiin myös asiana mikä piti torjua ja tämä retoriikka korostui myöhemmässä uutisoinnissa. Edistyspuolueen osuus vuoden 1948 oli jopa korostuneempi, mitä edellisissä vaaleissa

⁶⁷ Holmila & Mikkonen 2015, 198

⁶⁸ Kaleva 8.6.1948

⁶⁹ Kaleva 9.6.1948

ja puolueen linjaus ei jää epäselväksi. Myöskin kommunismin esittäminen oli muuttunut, sillä nyt se ei ollut enää nopeasti ohimenevä ääriliike vaan todellinen uhka, jonka torjuminen oli näissä vaaleissa välttämätöntä.

Vastakkainasettelu näkyi muutenkin Kalevan sivuilla, sillä lähes jokaisessa numerossa oli kirjoittelua SKDL:stä, sen ministereistä tai Kansan Tahdon kirjoituksista. Edistyspuolueen ja SKDL:n aatteet olivat jatkuvalla törmäyskurssilla lehtien sivuilla. Osittain oli nähtävissä myös sellaista suhtautumista Kalevan suunnalta, että kommunismia ei pidetty enää vakavasti otettavan poliittisena tekijänä, vaan nimenomaan radikaalina ääriliikkeenä, joka ei toisi maalle mitään hyvää. Toki kommunismin uhka haluttiin edelleen torjua, mutta usko kansandemokraattien poliittisiin kykyihin oli mennyt. Muutenkin edistyspuolueen puolesta puhuvat ihmiset korostivat Suomen porvarillista taustaa ja kapitalismin tuomaa vapautta ja vapaata kilpailua. Kirjoituksissa korostettiin, että kommunistien ajama malli olisi samanlainen kuin Neuvostoliitossa ja tämä kommunistinen malli ei olisi sopiva suomalaiseen yhteiskuntaan. Varsinkin Hertta Kuusisen tunnettu julistus: ”Tšekkoslovakian tie on meidän tiemme” aiheutti paljon vastareaktioita.⁷⁰ Kalevassa tämä koettiin lähes maanpetoksellisena julistuksena.

Huomioitava seikka varsinkin Valtterin alakertakirjoituksissa oli, että hän ei tyytynyt vain arvostelemaan tuttuun tapaansa SKDL:ää ja kommunisteja, vaan tällä kertaa hän hyökkäsi myös muita puolueita vastaan.⁷¹ Kokoomus sai osansa edistyspuolueen vähättelystä ja maalaisliittoa Valtteri syytti vasemmalle kallistumisesta ja haukkui sitä muun muassa Hertta Kuusisen aiheuttamasta ”huumasta” puolueessa. Valtteri myös muistutti, että Kaleva ja edistyspuolue on alusta lähtien varoitellut kommunismin uhkasta ja siitä, ettei kolmen suuren yhteistyöstä tule hedelmällistä. Valtteri siis pyrki osoittamaan että hänen johtama Kaleva ja takana vaikuttanut edistyspuolue oli ollut aina oikeassa ja hän myös korosti, että edistyspuolue oli nyt ainoa aidosti keskustalainen puolue, koska maalaisliitto oli hänen mukaansa keikahtanut vasemmalle päin. Tämä piirre ei ollut täysin uusi Valtterin kirjoittelussa, mutta näissä vaaleissa lähes kaikkien muiden puolueiden arvostelu oli korostuneessa asemassa.

⁷⁰ Upton 1970, 219

⁷¹ Valtteri, ”Kyllä varoitettiin...”, Kaleva 22.6.1948

Suorimman vaalimainoksen edistyspuolueelle Kaleva julkaisi sivuillaan 29. kesäkuuta, jossa tuotiin suurimpia hallituksen epäkohtia esille kuten sotasyllisyysjuttu, Valtiollinen poliisi (punainen Valpo), asekatkentaajuttu, korpilakot ja verojen ja inflaation nousu.⁷² Nuo epäonnistumiset ja epäkohdat nähtiin SKDL-SDP-maalaisliitto -kolmikön yhteistyön epäonnistumisena ja edistyspuolue nostettiin vaihtoehdoksi näille suurille puolueille. Samalla edistyspuolue niputtaa kaikki kolme suurta puoluetta ikään kuin samaksi massaksi, joka on epäonnistunut. Saman numeron alakertakirjoituksessa Valtteri tuo uuden näkökannan esille. Hän toteaa, että valvontakomission poistuttua maasta, SKDL aikoo nyt entistä enemmän tukeutua Neuvostoliittoon.⁷³ Tämä on siis erittäin selvä väite siitä, että SKDL:n perimmäinen tavoite olisi saada joko Neuvostoliiton malli Suomeen tai jopa saattaa Suomi osaksi Neuvostoliittoa.

Vielä varsinaisina vaalipäivinä käytiin vilkasta keskustelua, jossa käsiteltiin kriittisesti niin kokoomusta kuin maalaisliittoakin, kommunisteja unohtamatta. Vaalitulokset tulivat julki pian vaalien jälkeen ja niissä oli huomattavissa SKDL:n suosion romahtaminen ja maalaisliiton ja kokoomuksen nousu.⁷⁴ Myöskin edistyspuolue menetti paikkojaan, mikä oli kohtuullisen kova kolaus koko puolueelle. Tämä myös osittain merkitsi sen tapahtumaketjun alkua, jonka päätteeksi edistyspuolue lakkautetaan. Kuitenkin suurin huomio kiinnittyi SKDL:n menettämään 11:sta paikkaan, jotka jakoutuivat kokoomukselle, maalaisliitolle ja sosialidemokraateille. Maalaisliitosta tuli suurin puolue 56 paikallaan ja SDP oli seuraavaksi suurin 54 paikallaan. SKDL sai vain 38 paikkaa eduskunnasta.

Suurin kuohahdus koettiin heinä-elokuun vaihteessa, kun Paasikivi asetti SDP:n K.-A. Fagerholmin muodostamaan hallitusta. Neuvotteluista huolimatta Fagerholm muodosti sosialidemokraattien vähemmistöhallituksen.⁷⁵ Tämä oli eritoten SKDL:n mielestä täysin kohtuutonta ja protestointi alkoi välittömästi. Tämä oli kuitenkin Paasikiveltä taktinen liike, sillä SDP:n muodostaessa hallituksen yksin, hallitus oli yhtenäisempi ja kommunistit saatiin ulos hallituksesta. Vuoteen 1948 päättyi siis SKDL:n kolmivuotinen taival hallituksessa ja samalla nähtiin, että kommunistit oltiin torjuttu Suomessa. Myöskin

⁷² Kaleva 29.6.1948

⁷³ Valtteri, "Hyvä vaiko paha palvelija", Kaleva 29.6.1948

⁷⁴ Kaleva 4.7.1948 ja 9.7.1948

⁷⁵ Kaleva 30.7.1948

Kalevan kirjoittelu rauhoittui selvästi vaalien jälkeen, kuten jo aiemmissa vaaleissa huomattiin. Samalla asetuttiin tukemaan Fagerholmin hallitusta, sillä kommunismintorjunnan linja vaati ainakin näennäistä virallisen hallituksen tukemista. Ikään kuin vaalikampanjan viimeiseksi sivallukseksi Valtteri kirjoitti SKDL:n protestoinnista uutta hallitusta kohtaan, ja siinä Valtteri käytännössä sinetöi SKDL:n poisjäämisen hallituksesta.⁷⁶ Voikin ajatella, että tämä kaikki oli suunniteltua, sillä Pekkalan noustua pääministeriksi, Kaleva aloitti hallituksen kovasanaisen arvostelun, Leino-lakkojen aikana se lisääntyi ja vaalituloksen varmistuttua lyötiin viimeinen naula SKDL:n hallitustyöskentelyn arkkuun. Kehityskulusta on selvästi huomattavissa edistyspuolueen ja Kalevan vankka tahto torjua SKDL ja kommunismi.

3.2 Kansan Tahdon itsevarmuus kostautuu

Kansan Tahto aloitti vaalikampanjansa vahvasti ja osoitti, että 51⁷⁷ kansanedustajaa ei ole riittävästi, vaan tulevaisuudessa vaaleissa tarvitaan vieläkin enemmän.⁷⁸ Kommunismi esitettiin ainoana vaihtoehtona saada Suomen tilanteeseen muutos ja muutos haluttiin nimenomaan kansandemokratian suuntaan. Eduskunnan suurimpana ryhmänä sillä puolueella olivat hyvät lähtöasemat seuraaviin vaaleihin, mutta pääministeri Pekkalan heikkous toimestaan söi luottamusta puolueelta.

Kansan Tahto jatkoi tuttua linjaa vaaleihin liittyen, mutta tällä kertaa kirjoittelussa oli uutta, rehvakasta uhoa⁷⁹ ja onkin helppo huomata, että kommunistit olivat varmoja uudesta ja vieläkin suuremmasta vaalivoitosta. Vaalikampanjan edetessä SKDL otti linjakseen vanhojen puolueiden väittämistä muun muassa ”perustuslain tallojiksi” ja esimerkiksi maalaisliitto oli ”suurkapitalistien” puolella ja tavoitteena oli riistää pienviljelijöitä. Hyvänä esimerkkinä tästä on Kansan Tahdon tekemä juttu, jossa se pyrkii lisäämään maalaisliiton ja kokoomuspuolueen erimielisyyksiä historiaan ja nykyiseen tilanteeseen viitaten. Kokoomuksen monarkiaseikkailu vuonna 1918 tuomitaan sekä SKDL:n että maalaisliiton puolelta.⁸⁰ SKDL:n ja Kansan Tahdon tarkoituksena oli korostaa ”kaikki vastaan SKDL” -asetelmaa ja juuri tämä toiminta saattoikin monia äänestäjiä

⁷⁶ Valtteri, ”Totinen paikka”, Kaleva 3.8.1948

⁷⁷ 1945 vaalituloksen mukaan SKDL:llä oli 49 paikkaa, mutta SDP eduskuntaryhmästä loikkasi kaksi edustajaa SKDL:ään syyskuussa 1946. Seppinen 2008, 246

⁷⁸ SKDL:n vaaliohjelma 1948

⁷⁹ Esim. Kansan Tahto 5.6.1948 ja 11.6.1948

⁸⁰ Kansan Tahto 13.6.1948

ärsyttää. Toisaalta kokoomuslaista J.K. Paasikiveä arvostettiin myöskin kommunistien piirissä.

Huomionarvoista Kansan Tahdon kesän 1948 vaalikampanjassa oli, että edistyspuolue jäi täysin osattomaksi kommunistien vaalikampanjassa. Luultavasti SKDL ja Kansan Tahto ei nähnyt pientä marginaalipuoluetta tärkeäksi arvostelun ja taistelun kohteeksi näissä ratkaisevissa vaaleissa. Voimat keskitettiin yksinomaan isoja puolueita, eli maalaisliittoa, SDP:tä ja kokoomusta vastaan, sillä nämä olivat ainoat puolueet, jotka pystyivät realistisesti haastamaan kommunisteja. Kuten aiemmassa alaluvussa huomattiin, Kaleva ja edistyspuolue kyllä jatkoivat kommunistien arvostelua, mutta kommunistit eivät enää huomioineet edistyspuoluetta.

Kesäkuun aikana Kansan Tahto julkaisi erilaisia lausuntoja, jossa povattiin vaalivoittoa SKDL:lle vahvan vaalikampanjan ansiosta. Kommunismi taas esitettiin ainoana vaihtoehtona hyvien Neuvostoliiton suhteiden ylläpitämiseksi.⁸¹ Tällainen retoriikka ei ollut mitenkään uutta, mutta kommunismi esitettiin uudessa valossa, ikään kuin ainoana mahdollisena vaihtoehtona Suomen tulevalle suunnalle. Uusimman tutkimuksen valossa on kuitenkin tiedossa, että Neuvostoliitto oli jo kauan aikaa sitten evännyt SKP:ltä vallankumoussuunnitelmat, lähinnä sen takia, että Neuvostoliiton johto oli huomannut puolueen kyvyttömyyden vallankumouksen toteuttamiseksi.⁸² SKDL ja SKP eivät aluksi huomanneet tämän tuen loppumista, vaan luottivat sokeasti omiin kykyihinsä.

Suuren vaaliaseen SKDL ja Kansan Tahto saivat Neuvostoliiton puolelta. Tämä tapahtumaketju sai alkunsa SKDL:n ministereiltä, jotka laativat kirjelmän Neuvostoliiton hallinnolle sotakorvausten lieventämisestä. Neuvostoliitto puolittikin vaatimuksensa sotakorvauksista kesällä 1948.⁸³ Tämä näkyi Kansan Tahdon sivuilla niin uutisina, artikkeleina kuin suoranaishana propagandana, joka esitti Neuvostoliiton ystäväksi ja täten SKDL nähtiin ainoana tahona, joka voisi toimia hyvien neuvostosuhteiden välittäjänä. Juuri tällaista vaaliretoriikkaa näkyi kesäkuun 1948 aikana, samoin kuin toisten valtapuolueiden arvostelua. Edelleenkin edistyspuolue näytti jääneen huomiotta

⁸¹ Kansan Tahto 17.6.1948

⁸² Holmila & Mikkonen 2015, 193

⁸³ Upton 1970, 225

Kansan Tahdon sivuilla. Viimeisin suuri kampanja keskusta-liberaalia puoluetta vastaan nähtiin Oulun kuntavaaleissa vuonna 1946. Toisaalta paria päivää ennen vaaleja Kansan Tahto julkaisi iskulausein varustetun ilmoituksen, jossa kokoomus, maalaisliitto ja ”edistys” sitaateissa oltiin nivottu yhteen oikeistososialidemokraattien kanssa.⁸⁴ Melkein neljä vuotta sodan jälkeen näitä puolueita syytettiin sodasta ja myöskin muistuteltiin lapualaisuudesta. SKDL:n vaalipropaganda oli jo vanhentunutta, eikä uusia iskulauseita oltu juurikaan keksitty. Voikin helposti kuvitella, että äänestäjät alkoivat kyllästyä tähän toimintaan, sillä iskulauseet olivat lähestulkoon samoja kuin vuoden 1945 eduskuntavaaleissa.

Äänestyspäivien jälkeen alkoi olla selvää, että SKDL koki vaalitappion koko maan tasolla, mutta Oulun ja Lapin vaalipiirissä puolue lisäsi äänimääräänsä.⁸⁵ Tämä on nykyaikanakin huomionarvoinen asia, sillä Oulun ja Lapin läänit ovat perinteisiä työväenliikkeen kannatusalueita. Pohjois-Suomen kommunistit eivät siis menettäneet asemiaan, vaikka maanlaajuisesti kommunistit kokivat tappion. Tätä näkökulmaa Valteri ei kuitenkaan ymmärrettävästi tuonut ilmi omissa kirjoituksissaan, vaan hän korosti nimenomaan valtakunnallista tappiota ja edustajapaikkojen vähenemistä. Tätä ilmiötä on verrattu aikalaiskirjoittelussa epidemiaan, joka tartuttaa edelleen syrjäseuduilla uusia perheitä, silloin kun sen voima on alkanut heikkenemään sen alkupaikassa.⁸⁶

Heinäkuun kuudennen päivän numeron pääkirjoituksessa selitettiin syitä SKDL:n vaalitappiolle, mutta omasta toiminnasta johtuvia syitä ei tunnustettu. Syyt olivat aivan muualla kuin puolueen omassa toiminnassa, ja ”taantumukselliset” piirit olivat onnistuneet sysäämään syyt SKDL:n niskaan. Varsinkin Etelä-Suomen liikkumista oikealle pidettiin huolestuttavana. Seuraavana päivänä syyteltiin sosialidemokraatteja yhteisen vaaliliiton hylkäämisestä, joka olisi SKDL:n mukaan tuonut työväestölle kuusi lisäpaikkaa. Kuitenkin SDP:n saamat 54 paikkaa puhuvat sen puolesta, että liittoutumattomuus SKDL:n kanssa oli heidän kannaltaan viisas teko. Myöhemmin Kansan Tahdossa julkaistiin kirjoitus, jossa tappiota selitellään ”ulkomailta johdetulla” kommunisminvastaisella taholla.⁸⁷ Tämä kuitenkin vaikuttaa perin epätodennäköiseltä

⁸⁴ Kansan Tahto 30.6.1948

⁸⁵ Kansan Tahto 4.7.1948

⁸⁶ Holmila & Mikkonen 2015, 198

⁸⁷ Kansan Tahto 8.7.1948

Suomen tilanteessa. Ainoa selitys vaalitappiolle on yksinomaan SKDL:n oma toiminta, johon suomalaiset kyllästyivät. Myöskin sotaväsymyksen helpottaminen ja petetyt lupaukset nopeista ratkaisuista romahduttivat kommunistien kannatuksen.

Vaalien jälkeen Kansan Tahto alkoi hiljalleen palata normaaliin päiväjärjestykseen, mutta se kommentoi edelleen kovasanaisesti hallitusneuvotteluja. SKDL vaati edelleen paikkaa hallituksessa ja useita avainpaikkoja ministerivalinnoissa. SKDL:lle tulikin täysin yllätyksenä K.-A. Fagerholmin nimittäminen hallituksenmuodostajaksi, mutta alun perin hän pyrki jatkamaan vanhalla hallituspohjalla. Kävi kuitenkin selväksi, etteivät kommunistit pääse Fagerholmin hallitukseen ja tämä muodostikin SDP:n vähemmistöhallituksen, jonka Paasikivi nimitti elokuun puolessavälissä. Sanomattakin on selvää, ettei SKDL ollut tähän päätökseen tyytyväinen ja myöskin Kansan Tahto yhtyi arvosteluun. Fagerholmin hallituksen povattiin kaatuvan kuukausien, jopa viikkojen sisällä eduskunnan vastustukseen.⁸⁸ Mielestäni Fagerholmin hallituksen virkaanastumisessa tärkein huomio on, että vähemmistöhallitukseksi se toimi kohtuullisen pitkään. Tämä siis kertoo siitä, että vanhemmilla puolueilla oli yhteinen päämäärä pitää SDP:n maltillinen hallitus virassa mahdollisimman pitkään, sillä se palvelisi kaikkien muiden puolueiden päämäärää kommunismintorjunnassa. Upton toteaa tutkimuksessaan, että jos SKDL olisi tiennyt joutuvansa 18 vuodeksi oppositioon, se olisi saattanut hyväksyä mitkä tahansa ehdot hallitusneuvotteluissa.⁸⁹ Tätä ei kuitenkaan tiedetty tuolloin ja SKDL joutui pettymään tavoitteidensa epäonnistuttua.

⁸⁸ Kansan Tahto 4.-8.8.1948

⁸⁹ Upton 1970, 228

Loppulause

Sodan jälkeen poliittinen kenttä oli uudessa tilanteessa SKDL:n noustessa uudeksi valtatekijäksi suomalaisessa politiikassa. Kaikki perinteiset puolueet kävivät periaatteessa yksimielisesti kommunisminvastaiseen taisteluun, ja ainoastaan maalaisliitto siirtyi vasemmalle politiikkaan. Käyttämieni alkuperäislähteiden mukaan edistyspuolue ja Kaleva oli kommunismintorjunnassa yksi voimakastahtoisimpia. Pohjois-Suomi oli ainutlaatuisessa asemassa, sillä alueen suurin lehti oli Kaleva, joka oli aatteellisesti liberaali-keskustalainen. Kansan Tahdossa taas kommunismi esitettiin uutena ja raikkaana tuulahduksena Suomen sodanjälkeiseen ilmapiiriin. Tutkimuksessani oli kyse alueensa suurimpien lehtien vastakkainasettelu niin aatteellisesti kuin kommunismin esittämisessä.

Tutkimuskysymyksiin pystyi vastaamaan lähteisiin viitaten hyvin. Poliittinen kamppailu näkyi selvästi molemmista lehdistä, sillä edistyspuolueen ajama liberaali-keskustalainen linjaus piti kommunismia uhkana suomalaiselle yhteiskunnalle, kun taas SKDL piti kaikkia puolueita mukaan lukien edistyspuoluetta taantumuksellisina. Kalevassa kommunismi esitettiin kaikkien vaalien aikana uhkana, mutta siihen suhtautuminen muuttui, sillä vuoden 1948 vaaleissa kommunismin torjumista pidettiin aiempaa realistisempänä tavoitteena. Kansan Tahdossa kommunismin esittäminen muuttui ajan kuluessa pontevammaksi ja rohkeammaksi, joka ilmeni muun muassa vaatimuksina eri poliittisille tahoille ja lupauksina paremmasta kansalle. Vaalien jälkeen Kaleva oli avoimen voitonriemuinen kommunismin torjumisen onnistumisesta, kun taas Kansan Tahto osittain sopeutui lopputulokseen, mutta myös yritti etsiä syyllisiä vaalitappioonsa.

Tämä tutkimus tuo vuodet 1945 – 1948 esille uudessa valossa Oulun läänin näkökulmasta, sillä Kalevan ja Kansan Tahdon kamppailua ei ole juurikaan tutkittu. Vaaran vuodet eivät olleet missään tapauksessa ”Suomi vastaan Neuvostoliiton vaikutusvalta” -taistelua, vaan Suomen sisällä oli lukuisia ristiriitoja ja varsinkin kommunismin nousu toi esille uusia uhkakuvia. Myyttinen käsitys yhtenäisestä jälleenrakentamisen ajasta on osoittautunut vääräksi ja mutkia oikovaksi. Tämä tutkimus sijoittuu siis varsin luontevasti tähän tutkimuskenttään. Jatkotutkimusta voisi jatkaa esimerkiksi koskemaan valtakunnallisesti edistyspuolueen linjauksia tuohon aikaan, kuten myös laajempaa viestintätutkimusta vaaran vuosien ajalta.

Lähteet

I Painetut lähteet

Lähdekirjallisuus

Inkilä, Arvo 1945: *Kansamme eheyttämisen puolesta. Katsaus kansallisen edistyspuolueen tähänastiseen toimintaan*. Kansallinen edistyspuolue, Helsinki.

Suomen Kansan Demokraattinen Liitto 1974: *Paremmän elämän puolesta 1944-1974*. Kansankulttuuri Oy, Helsinki.

Sanomalehdistö

Kaleva 17.2.-18.4.1945, 1.11.-31.12.1945, 1.11.-31.12.1946, 15.6.-15.8.1948

Kansan Tahto 1.11.-31.12.1945, 1.11.-31.12. 1946, 15.6.-15.8.1948

II Tutkimuskirjallisuus

Holmila, Antero & Mikkonen, Simo 2015: *Suomi sodan jälkeen. Pelon, katkeruuden ja toivon vuodet 1944-1949*. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä.

Hölttä, Outi 1982: *Suomen puolueiden organisaatiot vuosina 1918-1939*. Julkaisuja, Turun yliopisto, poliittinen historia.

Manninen, Turo 1995: *Oulun kaupungin historia. 6, 1945-1990*. Oulun kaupunki.

Nevakivi, Jukka 2000: *Suomen poliittinen historia 1809-1999*, s. 207-241. 3. painos. WSOY, Helsinki.

Saarela, Tauno 2006: *Kansan Tahto*. Yrjö Mäkelin -seura ry, Helsinki.

Seppinen, Jukka 2008: *Vaaran vuodet? Suomen selviytymisstrategia 1944-1950*. Minerva, Helsinki.

Soini, Yrjö 1956: *Kuin Pietari hiilivalkealla: sotasyllisyysasian vaiheet 1944-1949*. Otava, Helsinki.

Suistola, Jouni 1999: *Kaleva. Sata vuotta kansan kaikuja*. Kaleva Kustannus Oy, Oulu.

Perko, Touko 1988: *Suomen lehdistön historia 3: Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle*, s. 73-97, 111-127. Toimittanut Päiviö Tommila. Kustannuskiila, Kuopio.

Upton, Anthony F. 1970: *Communism in Finland* (suom. Kommunismi Suomessa, Sirkka Upton 1970). Kirjayhtymä, Helsinki.

Vuorio, Kaija 2009: *Sanoma, lähettäjä, kulttuuri. Lehdistöhistorian tutkimustraditiot Suomessa ja median rakennemuutos*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.

Westerlund, Jorma 1975: *Oulun kaupunginvaltuusto 1875-1975*. Oulun kaupunki.